

naše vezi

JUNIJ 2020

INTERNA IZDAJA, št. 83

ZDVI SLOVENIJE, Hacquetova 4, 1000 Ljubljana

Poštnina plačana pri pošti 1102

**ZVEZA DRUŠTEV
CIVILNIH
INVALIDOV VOJN
SLOVENIJE**

*Svet je večer,
vsak dan poseben,
življenja vreden.*

Franc Režek

naše vezi

VSEBINA 83. ŠTEVILKE

aktualno

- 3 dan civ
- 3 povejmo resnico o zgodovini
- 5 civilne žrtve 2. svetovne vojne in po njej
- 10 100 let požiga narodnega doma v trstu
- 12 živel prvi maj
- 14 dan upora proti okupatorju

gradili so naša društva

- 15 marjan gosar

naše zgodbe

- 16 polde oblak

iz naših društev

- 17 predavanja za civilne invalide vojn
- 18 zbor članov dcivs ljubljana
- 19 aktivnosti v mdciv celje
- 19 dvi slovenske istre po epidemiji
- 20 ribarjenje v spomin na roberta hvalca

šport

- 21 športne igre zdvis
- 22 prvo športno srečanje civ po epidemiji
- 22 prvenstvo v ribolovu
- 23 tekmovalje vi v streljanju

Izdajanje glasila omogoča
Fundacija za financiranje
invalidskih in humanitarnih
organizacij Slovenije.

IZDAJATELJA:

Zveza društev vojn invalidov Slovenije in
Zveza društev civilnih invalidov vojn Slovenije

UREDNIŠTVO:

ZDVIS SLOVENIJE, Hacquetova 4, 1000 Ljubljana,
tel.: 01 300-69-60

GLAVNA UREDNICA:

Aleksandra Kerin-Kovač

ČLANI UREDNIŠKEGA ODBORA:

Vladimir Pegan, Bojan Černjak, Janez Štrbenc,
Andreja Rožič, Petra Kapš

PRELOM: Zavod Lupa design

TISK: ITAGRAF d.o.o.

Drage bralke in dragi bralci Naših vezi!

Če je epidemija mimo, pandemija še ni. Na žalost za veliko ljudi v naši državi konec razglasitve epidemije pomeni, da se lahko vsi vrnemo na staro in se obnašamo kot prej. To nikakor ne drži. Dejstvo je, da so se življenjske okoliščine spremenile in niti slučajno ne moremo vedeti, kdaj se bomo vrnil v »normalno« življenje. Dejstvo je tudi, da je in bo »maska v žepu« in »razkužilo na dosegu« še kar nekaj časa krojilo naša življenja. Oziroma bi ga za zdaj še moralo, čeprav smo se v javnosti opazno »razpustili«. Čeprav je geslo #ostanidoma zamenjalo geslo #ostanimooodgovorni, nisem čisto prepričana, da to dejansko tudi smo. Ko sem bila nazadnje v trgovini, sem osupla opazila, da sem skoraj edina, ki se je zaščitila z masko, da torej ljudje živijo v prepričanju, da »tega ni več treba«. »Maskirali« smo se dokler je bilo to obvezno in je kršiteljem grozila globa, na priporočila, ki ne prinašajo kaznovanja, če se jih ne upošteva, pa se mnogi poživžgajo. Pa vendar je tudi o priporočilih vredno razmisliti in jih upoštevati, saj ponavadi niso dana kar tja v en dan. Ni izključeno, da bodo v času tiskanja Naših vezi maske spet obvezne.

Slovenci smo res en hecen narod. Po eni strani smo radi doma, v svojem okolju in na svojem pragu, po drugi strani pa komaj čakamo, da se za nekaj dni nekam »poberemo«. V bistvu smo veliki »vikendaši«, saj za konec tedna še vedno nekako velja, da je »treba nekam iti«. Mislim, da je bila ena hujših strani karantene ravno prepoved gibanja, pa ne nujno, ker bi se nam ravno takrat nekam mudilo, ampak ker nam je odvzela možnost, da se svobodno odločimo, ali bomo kam šli ali ne. Prepoved nam je dejansko odvzela to svobodo in veliko ljudi jo je zelo težko prenašalo. Morda, ker je večina prvič občutila, kako je, če tvojo svobodo kroji nekdo drug. Zato pa smo takoj, ko je bila prepoved umaknjena, nekam odbrzeli. Pa smo bili tam tudi odgovorni? Glede na to, da se večino novih okužb obravnava kot »vnešene«, morda le delno, oziroma premalo.

Če verjamemo pregovoru, da ima vsako zlo tudi svoje dobro, bi si zaželela, da bi po epidemiji in morebitnem naslednjem valu okužb to veljalo za domove za starejše. Tam so bile posledice epidemije najhujše, umrlih največ, da ne govorimo o dvomih, ki jih je vzbudilo dogajanje in ravnanje v nekaterih. Upam, da bo prav zaradi tega javnost bolj pozorna, mediji pa dojemljivi za zgodbe, ki prihajajo od tam, s ciljem, da bi bilo življenje tistih, ki tam živijo, kakovostno, varno in predvsem dostojanstveno.

Pa vendar, kljub virusu je treba življenje živeti naprej. Nekoliko drugače. Nekoliko »bolj odgovorno«, a še vedno lahko v vsakem trenutku najdemo nekaj lepega.

Ko smo začeli s pripravo tokratne številke Naših vezi, smo bili neka-ko prepričani, da bo zelo tanka, saj se je država v obdobju epidemije ustavila. A smo se motili. Društva in zvezi so delali naprej, »od doma«, korespondenčno in bili tako pripravljeni na sprostitev ukrepov. Tako se že dogajajo prvi športni dogodki na prostem, in čim bo to mogoče in varno, tudi drugi dogodki, ki jih pričakujete člani.

Želim vam lepo poletje.

Aleksandra K. Kovač, urednica Naših vezi

DAN CIVILNIH INVALIDOV VOJN SLOVENIJE

Letošnje leto je vsekakor drugačno. Izbruh bolezni COVID-19 nas je postavil v popolnoma novo realnost.

Vseslovensko srečanje civilnih invalidov vojn smo morali žal odpovedati in dan civilnih invalidov vojn Slovenije zaznamovati veliko bolj skromno kot smo nameravali, saj je leto 2020 za Zvezo društev civilnih invalidov vojn Slovenije jubilejno leto, v katerem zaznamujemo tudi 50. obletnico organiziranega varstva civilnih invalidov vojn Slovenije.

Tako smo dan civilnih invalidov vojn Slovenije, ki je sicer 26. junija, počastili skromno, s slavnostno sejo Skupščine zveze, in sicer 17. junija 2020. Program so sooblikovali Pavle Ravnohrib z Minattijevo »Nekoga

moraš imeti rad«, odlomkom iz Malega Princa (avtorja Antoinea de Saint-Exupéryja) z vsem znanima citatoma »Kdo hoče videti, mora gledati s srcem.« in »Bistvo je očem nevidno« in Prešernovo Zdravljico ter kvintet Policijskega orkestra Slovenije. Navzoče je nagovoril predsednik zveze Adolf Videnšek.

Pomen dneva civilnih invalidov vojn Slovenije in nas, civilnih invalidov vojn kot posameznikov, je opominjati, da so vojne zlo, ki za seboj puščajo ne samo mrtve ampak tudi žive žrtve, ki so v spomin in opomin še mnoga leta po končanju vojnih grozot. In vojne niso nekaj, kar kar nastane in na kar človek ne bi imel vpliva. Vojne so nekaj, kar človek naredi!

Andreja Rožič

Foto: Petra Bergant

POVEJMO RESNICO TISTIM, KI POTVARJAJO NOVEJŠO ZGODOVINO

V tem sestavku želim izpostaviti obseg in globino civilnih žrtev vojn in vojnih okoliščin na slovenskih tleh v 20. stoletju.

Vojnah in vojnih okoliščinah je trpelo civilno prebivalstvo zaradi ustrahovanja, izžemanja ter neposrednega in posrednega ubijanja in pohabljanja oseb. Ob vojnah je bilo celotno civilno prebivalstvo zelo zaskrbljeno in prestrašeno zaradi mobilizacije vseh sposobnih fantov in mož v oborožene vojaške ali paravojaške formacije za oborožene spopade, ki so dejansko tudi potekali. Med in po 1. in 2. svetovno in osamosvojitveno vojno je bila otežena, zmanjšana pa tudi onemogočena pridelava in izdelava življenjskih dobrin. Sledila je racionalizacija porabe in veli-

ko pomanjkanje. In tudi lakota v več predelih, zlasti med manj premožnim prebivalstvom. Ob spopadih oboroženih sovražnih enot na naših tleh je civilno prebivalstvo na območjih spopadov doživljalo hude travme: strah, izselitve iz domov, požige domov, izselitve iz domovine, izgubo življenj, telesne in duševne poškodbe itd. Posebej je treba izpostaviti, da so v obravnavanih vojnah na slovenskih tleh sovražne strani vsaka po svoje izvajale močno propagando in pritiske na civilno prebivalstvo. V tem pogledu močno izstopa 2. svetovna vojna. Morda največje, najdlje trajajoče zlo nad civilno populacijo, kot posledica vojn in vojnih okoliščin, so v oboroženih spopadih izgubljena, odvržena, po zemlji raztrošena vojaška

eksplozijska ubojna sredstva. Ob nepričakovanih eksplozijah teh sredstev se je do zdaj hudo poškodovalo ali umrlo zelo veliko civilnih prebivalcev, največ otrok in mladostnikov. Posebej tragično pa je, da je teh sredstev še zdaj ogromno in bodo še dolgo na naših tleh. Tako se kljub velikemu časovnemu odmiku od vojn še vedno dogajajo te *»nesreče – agresija nad človekovo integriteto.«* V prvih letih po 2. svetovni vojni je bilo po nepopolnih podatkih evidentiranih 23.000 civilnih invalidov vojn med slovenskim prebivalstvom. V prvem desetletju po vojni je bilo teh nesreč s poškodbami in smrtnimi žrtvami še zelo veliko, potem pa postopno manj, po letu 2000 pa smo imeli še vedno pet težjih tovrstnih poškodovancev in več mrtvih med civilisti.

Po podatkih Inštituta novejša zgodovine Ljubljana, ki smo jih pridobili v letu 2020, je bilo samo v času 2. svetovne vojne med civilnim prebivalstvom blizu 30 tisoč smrtnih žrtev, kar predstavlja največje število med vsemi skupinami mrtvih (okoli tretjina vseh). Od tega je zaradi nesreč umrlo skupaj 902 otrok.

Še posebej ne smemo pozabiti trpljenja in žrtev našega civilnega prebivalstva na celotnem slovenskem ozemlju v času 2. svetovne vojne, od leta 1941 do leta 1945. Vse sprte strani: okupacijske oblasti, osvobodilno gibanje s partizanskimi enotami in domobranske formacije so pritiskale na civilno prebivalstvo za sodelovanje in pomoč pri uresničevanju njihovih ciljev. To so pogosto dejansko tudi zahtevali z grožnjami ali dejansko prisilo.

Poglejmo nekaj primerov. Okupacijske oblasti so kmalu po zasedbi, še zlasti nemške na Štajerskem in Gorenjskem, pričele izseljevati slovensko inteligenco. Slovenske zavedne učitelje, uradnike in duhovnike so izselili posamično ali s celotnimi družinami. Tiste prebivalce, za katere so ugotovili ali vsaj dobro posumili, da sodelujejo z odporiškim gibanjem, so zapirali, pretepali, obsojali na smrt, streljali in celo obešali kot talce – kot maščevanje ob uporniških napadih partizanskih enot. Zelo veliko naših rodoljubov so posamično ali s celotnimi družinami odpeljali v svoja koncentracijska taborišča, tudi taborišča smrti. Njihove domove pa so pogosto požgali ali pa pustili prazne. V taboriščih je zelo veliko naših ljudi umrlo. Tisti, ki so se po vojni vrnili, so bili psihično in zdravstveno v zelo slabem stanju, mnogi so postali

invalidi. Posebno poglavje izvajanja nasilja s strani okupatorja nad slovenskim narodom, so *»ukradeni otroci«*. Če prav vem, jih je bilo 650. Posebno poglavje so tudi številne mobilizacije slovenskih fantov in mož v oborožene enote.

Danes težko predstavljam velik davek in žrtve slovenskega civilnega prebivalstva je bilo narodnoosvobodilno gibanje s partizanskimi enotami. Najprej vključitev fantov, mož, pa tudi deklet in žena v oborožene partizanske enote. To naj bi bilo za posameznike prostovoljno. Toda kakšna prostovoljnost je, ko to storiš pod danes težko predstavljivo prisilo, z grožnjo dejanskega dejstva, da si bodo v primeru, če ne bo lastnega odpora, naše ozemlje, našo domovino razdelili okupatorji: Madžari Prekmurje; Štajersko in Gorenjsko Nemci; Ljubljano, Dolenjsko, Belo krajino in Notranjsko pa Italijani - ki so Primorsko že imeli od 1. svetovne vojne dalje. Še nadaljnje dejstvo je, da je grozila ukinitve slovenskega jezika v javnem življenju, javni rabi.

Odporiško gibanje s partizanskimi enotami je tudi v veliki meri slonelo na materialni in moralni podpori civilnega prebivalstva. Zbiranje pomoči preko osvobodilne fronte, na podeželju pa je predvsem kmečko prebivalstvo dajalo pomoč v prehrani, dajanju zavetja in drugega odporiškim aktivistom in partizanskim enotam.

Domobransko gibanje je bilo prisotno v Ljubljanski pokrajini. Podporo je pridobivalo zlasti z ideologijo boja proti komunistom in njihovim idejam ter boja proti antikristom – ateistom. Podpirala in organizirala sta ga zlasti del najbogatejšega sloja prebivalcev in cerkev v Ljubljanski pokrajini. Gibanje je imelo vzpodbudo in podporo okupacijskih oblasti. Domobranci so prav tako veliko terjali od civilnega prebivalstva; najprej z mobilizacijo fantov in mož v njihove oborožene enote. Iskali pa so tudi vsestransko sodelovanje, podporo in pomoč za uresničitev svojih namer.

Iz povedanega sledi, da trpeče žrtve vojn in vojnih okoliščin niso bili samo pripadniki oboroženih sil. V prav taki meri, samo mnogo dalj časa, je žrtev tudi civilno prebivalstvo. V primerih naših vojn je več generacij nosilo in še danes nosimo negativne posledice vojn in vojnih okoliščin. Še vedno prisotni in morda

najbolj opazni smo civilni invalidi vojn Slovenije. Pa da ne govorimo o ideoloških razhajanjih, zaradi katerih so se v času 2. svetovne vojne naši ljudje med seboj načrtno pobijali. Ta razhajanja pa še vedno tlijo in se tu in tam razplamtijo, čeprav so danes povsem druge razmere.

O žrtvah in škodi pri kakovosti življenja našega civilnega prebivalstva v zvezi z vojnami in ideološkimi razhajaji se moramo objektivno seznanjati in osveščati, da bomo na drugi strani ozaveščeni - Ne ponavljati takih napak. V izogib reševanja konfliktov interesov z vojnami in oboroženimi spopadi moramo celotno vzgojo in izobraževanje človeka skozi vse življenje naravnati tako, da bo ta osveščen o neizogibnosti dogovornih reševanj konfliktov med ljudmi. Seveda dejansko resnični rezultati bodo, ko se bo k

temu pristopalo na globalni svetovni ravni.

Človek, ki je obdarjen s sposobnostjo kreativnega, ustvarjalnega razmišljanja in ustvarjanja novih podob, je dejansko sam kreator, ustvarjalec medčloveških družbenih odnosov. Menim, da je naša civilizacija že na takšni ravni, da lahko opusti arhaične principe, ko je fizično ali zvijačno močnejši posameznik ali skupina ljudi uresničevala svoje želje do drugih ljudi z izkoriščanjem, zanikanjem, zatrtjem ali uničenjem. To morajo nadomestiti intelektualno ustvarjalne rešitve ob absolutnem upoštevanju moralnih in etičnih vrednot odnosov med ljudmi. Za to se moramo truditi vsi.

Adolf Videnšek
predsednik ZDCIVS

ŽRTVE 2. SVETOVNE VOJNE IN NEPOSREDNO PO NJEJ NA OBMOČJU REPUBLIKE SLOVENIJE S POSEBNIM OZIROM NA ŽRTVE MED CIVILNIM PREBIVALSTVOM

Vojne, ki spremljajo človeka skozi vso zgodovino, neizogibno spremlja nasilnost. Za seboj puščajo opustošenje v materialnem in človeškem oziru. S posledicami vojne morajo ljudje živeti še dolgo potem, ko orožje utihne. Vojne povzročajo na vseh vojskujočih si straneh z vidika človeških življenj na nasilen način umrle na bojiščih in v zaledju. Med neposredno ali posredno vpletenimi v vojna dogajanja puščajo za sabo materialno opustošenje, izgubljena življenja, ranjene, bolne, invalidne osebe, razbite družine in vojne sirote. Nekateri mnogokrat nosijo posledice vojne celo življenje in z njo ostanejo zaznamovane generacije, ki vojno preživijo.

Druga svetovna vojna je evropske države, kjer je terjala največ smrtnih žrtev, različno prizadela. Slovenija je utrpela blizu 100.000 (99.923) smrtnih žrtev oziroma (6,7 %) izgubo prebivalstva. Tolikšne izgube, ki ustrezajo jugoslovanskim izgubam (po ocenah znašajo 6,7 %), Slovenijo umeščajo med sorazmerno visoko prizadeta območja na evropskem zemljevidu. Dejstvo, da je vojna različno prizadela posamezne evropske države in dežele, velja tudi za Slovenijo. Med

posameznimi pokrajinami, pa tudi ožjimi območji znotraj iste pokrajine, so obstajale precejšnje razlike. Iz raziskave o žrtvah 2. svetovne vojne in neposredno po njej na območju Republike Slovenije Inštituta za novejšo zgodovino v Ljubljani sledi, da je v času vojne zaradi vojnih dogodkov umrlo blizu 84 800 (84.792) oseb z območja današnje Slovenije. Ostale žrtve, 15.131, so v veliki večini izgubile življenje zaradi povojnega notranjega obračuna (povojnih pomorov), ki je bil v funkciji zavarovanja komunističnega prevzema oblasti. Glede na število smrtnih žrtev je vojna na vseslovenski ravni prizadela prebivalstvo ne glede na starost in spol. Najbolj pa je prizadela moško dejavno uniformirano prebivalstvo, generacijo rojeno v letih med 1919 in 1926.

Po vojnem statusu je največ žrtev izhajalo iz vrst partizanskih enot, in sicer blizu 28.000 (27 785 ali skoraj 28 %). Med pripadniki protipartizanskih enot (legije, četniki, vaški stražarji, domobranci vseh treh formacij (Slovensko domobranstvo, Gorenjska samozaščita, Slovenski narodno varnostni zbor (SNVZ) jih je izgubilo življenje 15.233 (15,2 %). Med mobiliziranimi v nemško vojsko je bilo nad 10.400 smrtnih žrtev, med

mobiliziranimi v italijansko vojsko več kot **1.300**, in v madžarsko vojsko malo nad **300**. Obsežno skupino žrtev predstavlja civilno prebivalstvo, med katerim je bilo ugotovljenih **25.530** smrtnih žrtev ali 25,5 % vseh žrtev. K omenjenim žrtvam iz vrst civilnega prebivalstva je treba prišteti še več kot **4.400** aktivistov OF in sodelavcev partizanskega in drugih gibanj. Za **11.250** žrtev njihove udeležbe v vojni ni bilo mogoče ugotoviti. Nujno je treba poudariti, da navedene številke predstavljajo najnižjo ugotovljeno vrednost, dejansko število pa je gotovo še višje. Med žrtvami neugotovljenega vojnega statusa je moč domnevati, da večji del odpade na civiliste, ki so bili v primerjavi s pripadniki različnih uniformiranih formacij prav zaradi statusa slabše razpoznavni. Ob upoštevanju te predpostavke bi v strukturi žrtev največji delež predstavljale prav žrtve iz vrst civilnega prebivalstva. Že, če k njim prištejemo aktiviste OF in sodelavce partizanskega gibanja, njihovo število naraste za toliko, da predstavlja 30 % vseh žrtev. Tolikšen delež civilnega prebivalstva v strukturi žrtev pa to skupino po izgubah umešča že na prvo mesto.

Med povzročitelji smrti so največ žrtev povzročili okupatorji. Daleč največ, skoraj 31.000 (**30.919**), jih je povzročil nemški okupator. Pri tem niso upoštevane žrtve med mobiliziranimi v nemško vojsko (nad 10.400), za katere nosi nemški okupator posredno odgovornost. Med povzročitelji smrti drugo mesto z več kot **24.490** (24,5 %) povzročenimi žrtvami zaseda partizansko-revolucionarni tabor. K takšni vlogi so veliko prispevali povojni pomori. Protipartizanska oziroma protirevolucionarna stran je sama povzročila **4.452** žrtev (4,5%), v sodelovanju z okupacijskimi enotami pa še nadaljnjih več kot 1.600 (**1.685**) oseb (1,7%).

Dinamika izgub med civilnim prebivalstvom s poudarkom iz vrst mladoletnih

Kot omenjeno je druga svetovna vojna tako kot vsaka vojna močno prizadela civilno prebivalstvo na območju današnje Slovenije. Še posebej ranljivi med njimi so bili starejši ljudje in otroci, ki so v vojnih okoliščinah bili prepuščeni samim sebi in na njih ni mogel paziti nemalokrat nihče.

Za dinamiko števila žrtev po posameznih letih velja splošna ugotovitev, da je število žrtev naraščalo iz leta

v leto z intenziviranjem vojne. Ta ugotovitev velja tudi v primeru števila žrtev iz vrst civilnega prebivalstva, kot v okviru tega tudi iz vrst mladoletnih oseb. Slovenski prostor je kot rečeno utrpel **25.530** žrtev iz vrst civilnega prebivalstva. Od tega **3.330** žrtev ali 13 % odpade na mladoletne osebe. Najmanj **768** mladoletnih oseb, torej otrok, je izgubilo življenje neposredno v nesrečah, povezanih z vojnimi dogodki. Nadaljnjih **134** otrok je umrlo zaradi posledic nesreč in ran ter posledic vojne in neznanega vzroka. Skupaj sta torej zaradi nesreč umrla najmanj **902** otroka, kar predstavlja 27 % mladoletnih žrtev.

Po posameznih letih je bilo število žrtev iz vrst civilnega prebivalstva naslednje. V prvem letu vojne, leta 1941, je življenje izgubilo 1.348 oseb ali 5,3 % vseh žrtev iz vrst civilnega prebivalstva. Od tega jih je bilo **151** ali 11,2 % še mladoletnih oseb. Pri tem se jih je 29, kar predstavlja 19 %, ponesrečilo. Leta 1942 je število žrtev med civilnim prebivalstvom poskočilo na **5.112** oseb. V obdobju od marca 1942 do vključno avgusta 1942 so se namreč začeli nepretrgani krvavi spopadi med seboj nasprotujočih si slovenskih taborov; poleg tega je od 16. julija do 4. novembra 1942 v Ljubljanski pokrajini potekala obsežna italijanska ofenziva, na nemškem zasedbenem območju, na Gorenjskem, pa od julija 1942 do septembra 1942 ofenziva »Enzian«. Vse stopnjevanje sovražne aktivnosti so se odrazile v naraščanju števila žrtev. Število žrtev tega leta iz vrst civilnega prebivalstva predstavlja kar 20 % vseh žrtev te skupine. Od tega jih je bilo **451** ali skoraj 9 % še mladoletnih. V nesrečah, povezanih z vojnimi dogodki, pa jih je umrlo 15 ali 3,3%. Število umrlih v nesrečah, povezanih z vojno, je bilo tako leta 1942 nižje od predhodnega leta, kot tudi, kot bomo videli v nadaljevanju, tudi od poznejših let vojne. Glede na leto 1942 je leta 1943 število žrtev iz vrst civilnega prebivalstva, znašalo je **4.920** oseb, nekoliko upadlo. To pa ne velja za število mladoletnih, kot tudi ne za mladoletne, ki so umrli v nesrečah, povezanih z vojnimi dogodki. V skupnem številu žrtev iz vrst civilnega prebivalstva pomenijo mladoletne žrtve leta 1943 s **592** primeri 12 % delež. **118** otrok ali skoraj 20 % mladoletnih žrtev je tega leta umrlo v nesrečah, povezanih z vojnimi dogodki. Več kot polovica teh otrok se je ponesrečila, najpogosteje z eksplozivnimi sredstvi, v jesenskih mesecih: septembra, oktobra in novembra 1943. V letu

1944 število civilnih žrtev, med njimi tudi mladoletnih in tistih, ki so umrli zaradi nesreč, povezanih z vojnimi dogodki, znova močno poraste. Leta 1944 je **5.910** oseb iz vrst civilnega prebivalstva izgubilo življenje. To predstavlja 23% izgub vsega civilnega prebivalstva. Med žrtvami iz vrst civilnega prebivalstva pomenijo mladoletne žrtve z **916** primeri nad 15 % delež. S stopnjevanjem in trajanjem vojne se je povečevala udeležba mladoletnih v nesrečah, povezanih z vojnimi dogodki. Leto 1944 beleži **198** primerov smrti otrok zaradi tovrstnega vzroka. To pomeni, da je nad 21 % mladoletnih žrtev v tem letu izgubilo življenje zaradi nesreč, povezanih z vojnimi dogodki. Najpogosteje so umrli zaradi odvrženih, še ne eksplodiranih ročnih bomb in granat. Tovrstna eksplozivna sredstva zaradi neaktivacije ostanejo nevarna grožnja tudi še vrsto let potem, ko orožje utihne. V zadnjem letu vojnih spopadov je število žrtev različnih vojnih statusov še porastlo. Bilo je največje. Ta splošna značilnost velja tudi za civilne žrtve. Čeprav je leta 1945 vojna trajala le dobre štiri mesece, pa so spopadi in sklepne akcije terjali **7.153** smrti iz vrst civilnega prebivalstva. To predstavlja kar 28 % vseh žrtev iz vrst civilnega prebivalstva. To pomeni, da je delež izgub iz te skupine žrtev ne glede na kratkost, porastel glede na leto poprej za 5 %. V okviru trajanja vojne je leta 1945 bilo število žrtev iz vrst civilnega prebivalstva največje. Udeležba mladoletnih žrtev znotraj te skupine žrtev je s **1.108** smrtnimi primeri zadržala delež preteklega leta (nad 15%). Med mladoletnimi žrtvami tega leta pa je močno porastla udeležba otrok, ki so umrli v nesrečah, povezanih z vojnimi dogodki. S **392** tovrstnimi smrtnimi primeri je udeležba na ta način umrlih poskočila na 35 % vseh mladoletnih žrtev tega leta. Frekventnost nesreč z različnimi eksplozivnimi sredstvi med mladoletnimi je bila zlasti izrazita v sklepnem mesecu vojne, meseca maja, in v mesecih neposredno po vojni, junija in julija.

Mladoletne žrtve 2. svetovne vojne s posameznimi primeri po zaključku neposrednih spopadov

Maja leta 1945 je bilo zabeleženih kar **127** primerov smrti med otroci, katerih radovednost so najpogosteje pritegnili odvrženi neznani, a zanimanje vzbujajoči eksplozivni predmeti. Tudi v mesecih neposredno po vojni, junija in julija, ko neposrednih spopadov ni bilo več in so se otroci lažje gibali na prostem in raziskovali okolico, so bili primeri tovrstnih smrti med najranljivi-

vejšimi številčnejši. Junija je bilo zabeleženih **73**, julija pa **37** takih primerov.

Smrti med mladoletnimi so nastopile tudi zaradi drugih razlogov. Nesrečnih slučajev, podobnih naslednjemu, je bilo gotovo več. 12. maja 1945 je med partizanskimi enotami v Šoštanju zaradi zmage vladalo prešerno vzdušje. Ob njihovem proslavljanju je bila prestreljena električna napeljava. To je povzročilo smrt šestletnika. Bili so tudi primeri smrtnih poškodb pri rokovanju oziroma raziskovanju orožja. Denimo, 6. maja 1945, torej tri dni pred kapitulacijo Nemčije, se je pri rokovanju z orožjem do smrti v Solkanu ponesrečil štirinajstletnik.

Veliko je bilo primerov nesreč ob eksplozijah bomb. 8. maja 1945 je za posledicami ran zaradi eksplozije bombe, s katero se je igral, umrl v partizanski bolnici devetletni deček iz Učakovcev v Beli Krajini. Že po koncu vojne, 19. maja 1945, se je ob eksploziji ročne granate hudo poškodoval enajstletnik iz Jablanice iz tedanjega ilirskobistriškega okraja. Čeprav so mu hitro priskočili na pomoč, pa je na poti v tržaško bolnišnico v bližini Trsta poškodbam podlegel.

Neeksplozirana ubojna sredstva so otroke, ki so na njih naleteli ali se z njimi igrali, pogosto močno poškodovala. Tako je bilo tudi v primeru dvanajstletnika z notranjskega Vrha, ko ga je mina 25. maja 1945 med pašo smrtno »razmesarila«. 7. maja 1945 pa je desetletnik iz Sakušaka pri Ptujju denimo izkravaval zaradi poškodb z ročno granato. Ranam zaradi eksplozije ročne granate je sredi maja 1945 podlegel tudi osemletni sin mizarja v Bresternici pri Mariboru. Zaradi eksplozije granate sta pri čiščenju travnika 12. maja 1945 umrla brata iz Naklega, stara 11 in 8 let. Zaradi eksplozije granate na jezu reke Krke pri Zagradcu sta hudo poškodovana v Krki utonila štirinajstletna vrstnika, domačina, dan po zmagi, 10. maja 1945. Tudi še predšolski sestri, stari štiri in dve leti iz Podvincev pri Ptujju, sta 19. maja 1945 v domačem kraju utrpeli ob eksploziji mine tako hude poškodbe, da sta ranam podlegli. Hudim poškodbam zaradi eksplozije bombe je 13. maja 1945 na poti v bolnico v ljubljanskih Mostah podlegel tudi osemletni sin železničarja iz Spodnjega Kašlja pri Ljubljani. Eksplozija mine je povzročila tudi smrt desetletne hčerke rudarke iz Črne na Koroškem 8. maja 1945.

Privlačnost neznanih odvrženih predmetov z ubojno močjo je bila usodna tudi za desetletnega brata in komaj dveletno sestrico iz Ponove vasi pri Grosupljem 7. junija 1945. Nič hudega sluteč sta se igrala z granatami. Igra s strelivom je bila usodna tudi za še ne štiriletnega in še ne petletnega brata iz Notranjih Goric pri Brezovici 10. junija 1945.

Kot kažejo navedeni primeri, so otroci v nesrečah, povezanih z vojnimi dogodki, pogosto umirali v trenutkih, ki bi jim morali najbolj pripadati, torej v trenutkih brezskrbne igre. Poleg tega so v nesrečah, povezanih z vojnimi dogodki, umirali tudi povsem naključno. V okoliščinah, ki bi jih težko poimenovali, da so se zgodile zaradi nepazljivosti in neprevidnosti. Tako je denimo 28. junija 1945 izgubil življenje dvanajstletnik iz Trbovelj, ko je po nesreči v gozdu stopil na mino. Značilno je tudi, da so v nesrečah, povezanih z vojnimi dogodki, med mladoletnimi pogosteje umirali dečki. To gre verjetno pripisati bolj drzni in pogumni moški naravi v primerjavi z žensko bolj previdno in zadržano naravo v primeru podajanja v nekaj neznanega. Na ostaline iz prve in druge svetovne vojne, torej na različna neeksplozirana ubojna sredstva, je na ozemlju današnje Republike Slovenije še vedno moč naleteti. Po poročanju različnih medijev smo v sodobnem času po toliko letih, sicer redko, a še vedno lahko priče tovrstnim nesrečam. Gre za ročne bombe, različne vrste streliva za pehotno orožje, protipehotne in protiklepne mine ter letalske bombe.

Izgube civilnega prebivalstva po okupacijskih pokrajinah

Razkosanje Slovenije med različne okupatorje (nemškega, italijanskega, madžarskega, hrvaškega) je ustvarilo opazne pokrajinske specifike, ki so v marsičem pomembno zarisovali žrtvoslovno sliko na posameznih območjih. Ljubljanska pokrajina, ki je z okupacijo pripadla italijanskemu okupatorju, se je z več kot 336.000 prebivalci vzpostavila kot območje z izjemno dinamičnim in nasilnim dogajanjem, ki je imelo za posledico tudi najhujšo prizadetost pokrajine s stališča izgubljenih človeških življenj. Ljubljanska pokrajina je s skoraj 32.000 (**31 932**) žrtvami utrpela 9,5 % izgubo prebivalstva, kar je za skoraj 3 % več od slovenskega povprečja. Od drugih pokrajin se razlikuje tudi po tem, da je približno tretjina žrtev

Ljubljanske pokrajine izgubila življenje v povojnih pomorih in, da predstavljajo največjo skupino žrtve iz protipartizanskega ali protikomunističnega tabora (blizu **12.200** oziroma 38,2 %). To govori pravzaprav o ostrini notranjega slovenskega spopada. Usodni prelom in začetek nepretrganih krvavih medsebojnih obračunov predstavlja dogajanje spomladi in poleti 1942 na po partizanih kontroliranem ozemlju na Dolenjskem in Notranjskem. V obdobju od marca 1942 do vključno avgusta 1942 so partizanske enote povzročile smrt 883 oseb iz Ljubljanske pokrajine, med njimi največ civilistov (739). Odnose med civilnim prebivalstvom in partizanskimi enotami so ti postopki marsikje skrajno zaostri. To se kaže tudi v številu žrtev med civilnim prebivalstvom. Prvi vrhunec »med-slovenskega« nasilja je bil dosežen v času neposredno po kapitulaciji Italije, ko je partizanska stran poskušala povsem obračunati s premaganimi domačimi nasprotniki. V dveh mesecih, septembra in oktobra 1943, je partizanska stran povzročila smrt vsaj 773 nasprotnikov revolucionarnega gibanja, pri čemer je za vaše stražarje upoštevan čas od 20. septembra, torej po padcu Turjaka, pri slovenskih četnikih čas po 10. septembru, torej po predaji posadke v Grčaricah, pri civilistih po 8. septembru, torej po kapitulaciji Italije in pri osebah z neznanim vojnim statusom prav tako po 8. septembru. Civilno prebivalstvo je skupaj s sodelavci partizanskega gibanja v času vojne in neposredno po njej v Ljubljanski pokrajini utrpelo **7.408** žrtev ali 23 % žrtev te pokrajine. Kar pomeni, da je bil delež izgub civilnega prebivalstva le za okoli 1 % nižji od izgub med partizanskimi enotami, ki s **7.621** žrtvami predstavljajo skoraj 24 % delež žrtev te pokrajine. Delež mladoletnih med civilnimi žrtvami pa z **943** primeri predstavlja 13,5 %. Med njimi jih je **307** ali 32,5 % umrlo v nesrečah, povezanih z vojnimi dogodki.

Primorska s cca 260.000 prebivalci je utrpela **14. 391** smrtnih žrtev ali 5,5 % tamkajšnjega prebivalstva. Izgube civilnega prebivalstva s **4.283** žrtvami predstavljajo 29,7 % izgub te pokrajine. Med njimi je treba omeniti tudi 242 žrtev raznih vojnih nesreč, ki so jih utrpeli civilisti. Med omenjenimi žrtvami je bilo kar **168** mladoletnih oseb, ki so življenje izgubile večinoma prav ob nesrečah z eksplozivnimi sredstvi. V strukturi žrtev te pokrajine pa so največ žrtev z **6.430** primeri, kar pred-

stavlja skoraj 45 %, utrpeli pripadniki partizanskih enot. Žrtvoslovna slika okupacijskega območja Spodnje Štajerske, ki je obsegala slovenski del Štajerske z delom Dolenjske, je zopet specifična. Največjo skupino žrtev predstavljajo žrtve iz vrst civilnega prebivalstva. Na Spodnjem Štajerskem, ki je utrpela **31.983** smrtnih žrtev ali 5,4 % populacijsko izgubo, znaša delež civilnih žrtev skupaj s sodelavci partizanskega gibanja okoli **10.494** oseb. To pomeni v strukturi žrtev 32,8 % delež izgub te pokrajine. Med njimi so **303** umrli v nesrečah, povezanimi z vojnimi dogodki. V tovrstnih nesrečah je bilo udeleženih kar **172** otrok. Otroci, ki v igri posežejo po neznanih predmetih, v vojnih okoliščinah pogosto po eksplozivnih sredstvih, predstavljajo 67,6 % v nesrečah, umrlih civilistov te pokrajine.

Na Gorenjskem, ki je med drugo svetovno vojno in zaradi nje utrpela **13.389** tamkajšnjih prebivalcev ali 7,3 % populacijsko izgubo, največjo skupino žrtev z več kot **4.883** primeri (36,5%) predstavljajo pripadniki partizanskih enot. Med civilnim prebivalstvom in sodelavci partizanskega gibanja je bilo nekaj manj kot 3.000 (**2.997**) žrtev. V strukturi žrtev te pokrajine to pomeni 22,4 % delež oziroma žrtve iz vrst civilnega prebivalstva predstavljajo drugo največjo skupino žrtev. Delež mladoletnih med njimi je s **339** primeri 11 %. Kar **99** otrok ali 29 % mladoletnih civilnih žrtev je umrlo v nesrečah, povezanimi z vojnimi dogodki.

Na Koroškem, tj. v Mežiški dolini z Dravogradom, kjer je bilo **1.381** žrtev ali 7,4 % tedanjega prebivalstva, so bile največje izgube med partizani in civilnim prebivalstvom. Izgube med civilnim prebivalstvom znašajo **333** žrtev ali 24 % strukturni delež te pokrajine. Delež mladoletnih je s **37** primeri v tej skupini žrtev 11 %. Med njimi se je **10** otrok ponesrečilo v nesrečah, povezanimi z vojnimi dogodki.

Prekmurje je z **1.843** žrtvami utrpelo 1,9 % populacijsko izgubo. Med kategorijami smrtnih žrtev močno izstopajo civilisti, ki predstavljajo polovico (**925**) vseh prekmurskih žrtev. Civilne žrtve Prekmurja močno določa dejstvo, da je Hitler Prekmurje prepustil Madžarom, ki so ga kmalu po zasedbi, 16. decembra 1941, priključili svoji državi in s tem povrnili stanje pred trianonsko pogodbo. Kmalu po okupaciji so začeli nad Slovenci izvajati raznarodovalne ukrepe, s katerimi so jih želeli pomadžariti. Vsaj 506 žrtev (tj. 28 % vseh

žrtev) s tega območja predstavljajo domači Judje in pomenijo skoraj 55 % vseh civilnih žrtev v Prekmurju. Prekmurski Judje so po večini umrli v holokavstu. Delež mladoletnih je s **135** primeri 14,6 %. **12** otrok ali 8,8 % mladoletnih civilistov se je ponesrečilo v nesrečah, povezanimi z vojnimi dogodki.

Sklep

Kot za druge kategorije žrtev 2. svetovne vojne tudi za žrtve iz vrst civilnega prebivalstva velja, da je njihovo število naraščalo z intenziviranjem in trajanjem vojne. Enako velja za mladoletne civilne žrtve. Medtem ko so se nesreče, povezane z vojnimi dogodki, vpletenih mladoletnih, dogajale pogostejše še zlasti v času zatišja neposrednih spopadov in ob oziroma

po koncu vojne. Številčnejši primeri umrlih mladoletnih civilnih oseb v nesrečah, povezanimi z vojnimi dogodki, so bili še zlasti v Ljubljanski pokrajini, kot območju z največjo populacijsko izgubo. Vojna pa je poleg smrtnih žrtev za seboj pustila tudi na druge načine z vojno zaznamovane preživele. Vojne sirote, invalidne osebe in na druge načine prizadete preživele kot živ opomin na dogajanje, za katerega si želimo, da se ne bi nikoli ponovilo.

Marta Rendla

- *Rendla Marta, dr., je asistent z doktoratom na Inštitutu za novejšo zgodovino*
- *Prispevek je nastal na osnovi raziskave o smrtnih žrtvah na Slovenskem v času druge svetovne vojne in neposredno po njej, ki jo je izvajal Inštitut za novejšo zgodovino v Ljubljani v letih 1997-2012. Časovni okvir evidentiranih smrtnih žrtev obsega razdobje od napada sil Osi na Jugoslavijo aprila 1941 (na Primorskem od junija 1940) pa do januarja 1946. Upoštevane so torej osebe, ki so zaradi vojnih dogodkov umrle v času vojne in tudi tiste, ki so umrle v prvih mesecih po že končani vojni, kadar je bila njihova smrt v očitni zvezi z dogajanjem v času vojne. V prvi vrsti gre pri tem za povojne poboje, pa tudi za druge vzroke, kot je smrtnost med vrnjenimi taboriščniki zaradi posledic taboriščnega življenja. Vsi podatki o številu žrtev so iz interne baze Inštituta za novejšo zgodovino (INZ): Smrtne žrtve med prebivalstvom na območju Republike Slovenije med drugo svetovno vojno in neposredno po njej z dne 8. 5. 2020.*

100 LET OD POŽIGA NARODNEGA DOMA V TRSTU

13. julija 2020 bo minilo sto let od požiga Narodnega doma v Trstu. Ob stoletnici, za slovenski narod tragičnega dogodka, bo dom spet prešel v roke slovenske narodne skupnosti v Trstu. Na slovesnosti predaje Narodnega doma v Trstu bosta tudi slovenski in italijanski predsednik države, Borut Pahor in Sergio Mattarella.

Narodni dom v Trstu je bil osrednja kulturna ustanova tržaških Slovencev v Trstu. Zgrajen je bil med leti 1901 in 1904, po načrtih arhitekta Maksa Fabiania. Trst je bil takrat največje pristanišče Avstro-Ogrske monarhije. V njem so živele različne narodnostne skupnosti. Po podatkih je leta 1910 v Trstu živelo 229.510 ljudi, od tega 56 tisoč Slovencev. To je bilo največje slovensko mesto. V tistem času je v Ljubljani namreč živelo 52 tisoč ljudi. Poleg Slovencev in Italijanov so v Trstu živeli še Hrvati, Čehi, Slovaki, Avstrijci in druge narodnosti, ki jih je bilo skupaj več kot Italijanov.

Narodni dom v Trstu je bil za Slovence izjemnega pomena. Dom je zgradilo slovensko gradbeno podjetje Martelanc. Z lastnimi sredstvi je izgradnjo financirala Tržaška hranilnica in posojilnica. V domu so imela sedež številna slovenska društva in organizacije, med njimi Tržaška hranilnica in posojilnica, knjižnica, tiskarna (tiskala je slovenski tržaški dnevnik Edinost), Glasbena matica, Planinsko društvo ... V domu so bili še gledališka dvorana, hotel, kavarna in restavracija, na vrhu pa so bila stanovanja. V pritličju je bila telovadnica tržaškega Sokola. Zanimivo je to, da je imel dom lastni generator, ker so italijanski nacionalisti nagajali in izklapljalji električni tok, ko so bile v domu predstave.

V gledališki dvorani so imeli Slovenci, poleg gledaliških predstav, koncertov in plesa tudi sestanke in politična zborovanja ter druge prireditve. Narodni dom je bil osrednje mesto udejstvovanja Slovencev v Trstu in okolici ter je bil za Slovence izjemnega narodnostnega pomena v času Avstro-Ogrske.

Vsega tega izjemnega družbenega in političnega življenja je bilo konec 13. julija 1920, ko je bil dom požgan. To je bil začetek italijanskega pogroma nad

Slovenci v Trstu. Z Rapalsko pogodbo med Kraljevino SHS in Kraljevino Italijo, podpisano 12. novembra 1920, je bila določena meja med državama. S pogodbo je bila tretjina slovenskega etničnega ozemlja, Istra in del Dalmacije dodeljena Italiji. Začelo se je 25 let raznarodovanja slovenskega naroda in jezika. Po kapitulaciji Italije leta 1943 in zmagi zavezniških sil ter partizanov v drugi svetovni vojni je Jugoslavija s Pariško mirovno pogodbo, ki je bila podpisana 10. februarja 1947 in je začela veljati 15. septembra 1947, pridobila del z Rapalsko pogodbo izgubljenega slovenskega in hrvaškega etničnega ozemlja.

Požig Narodnega doma so izvedli italijanski nacionalisti in fašisti v okviru pogroma nad slovenskimi in slovanskimi ustanovami in podjetji. Povod za požig Narodnega doma v Trstu je bil incident v Splitu, 12. julija 1920, med domačini in častniki italijanske vojske z ladje Puglia. Ta dan je bila proslava ob rojstnem dnevu kralja Petra I. Dva italijanska častnika sta snela jugoslovansko zastavo, ki je plapolala na obali in jo kot trofejo odnesla na ladjo. Užaljeni Splitčani so zato na kopnem napadli italijanske mornarje. Na pomoč jim je prišel italijanski poveljnik ladje. Da bi preprečili spopade, so domači orožniki prepovedali pristanek čolna. Nato so italijanski mornarji streljali s čolna in ubili enega človeka ter jih nekaj ranili. Orožniki so na streljanje odgovorili in ubili poveljnika ladje in strojnika. Da so za incident krivi častniki in mornarji italijanske vojne ladje, kot je ugotovila komisija pod vodstvom ameriškega generala Andrews, italijanskim nacionalističnim prenapetežem ni bilo mar.

Dan po dogodku v Splitu so, 13. julija 1920, italijanski fašisti sklicali shod na trgu Unita. V govorih so spodbujali demonstrante, naj se maščujejo za splitski žrtvi. V napetem ozračju so demonstranti kričali »Al Balcan«: to je bilo ime za Narodni dom v Trstu. Na poti do Narodnega doma so fašisti s kamenjem napadli poslopje jugoslovanskega konzulata. Narodni dom je bil ob prihodu fašistov zaprt, društveni prostori prazni. Iz Narodnega doma sta bili pred prihodom demonstrantov odvrženi ročni bombi in izstreljeni so bili streli. Ubit je bil en oficir. 410 mož, vojakov, stražnikov in karabinjerjev je stražilo

Narodni dom, kar je odločil namestnik generalnega komisarja Moncada, ki je predvidel prihod demonstrantov pred poslopje. Zaradi strelav iz poslopja Narodnega doma so vojaki, določeni za zaščito Narodnega doma obrnili strojnični ogenj na poslopje, čeprav je bil namenjen napadalcem. Ta akcija je spodbudila demonstrante, da so vdrl v zgradbo, jo polili z bencinom in zažgali. Gostje hotela so zbežali, le gostu Hugonu Robleku iz Radovljice in njegovi hčeri je ogenj zaprt pot. Skočila sta iz tretjega nadstropja, vendar sta zgrešila rešilno platno. Oče je obležal mrtev, hči pa je bila huje poškodovana. Narodni dom je hitro zgorel, gasilec pa je uspelo zaščititi sosednje stavbe. Italijansko časopisje in oblast sta vso krivdo zvalila na fanatične Jugoslovane, ki so streljali in metali granate iz Narodnega doma.

Slovenska stran je trdila, da je bilo v prostorih Narodnega doma le nekaj žena in otrok, in da nikakor niso mogli metati granat in streljati na demonstrante. Vojska, ki bi morala obraniti Narodni dom, pa se je obrnila proti njemu. Vse je bila provokacija. Ker so bila v času fašizma takšna dejanja, provokacije in napadi na Slovence in slovenske ustanove »herojska« dejanja, se je znani tržaški fašist pobahal, da je 13. julija 1920 najel sobo v hotelu Narodnega doma, tja prinesel bencin ter v dogovoru s somišljeniki streljal iz poslopja na demonstrante in metal granate, vendar tako, da nobenega ni zadel. Vse to govori v prid tezi, ugotavlja tržaški zgodovinar Carlo Schiffrer, da je bil napad na Narodni dom in druge slovenske ustanove predviden ter za italijanske nacionaliste potreben. Potreben je bil zaradi težnje po ozemlju in da bi se sabotiralo priprave oziroma pogajanja med Kraljevino SHS in Kraljevino Italijo v Rapallu o določitvi meje med državama. V tistem času se je italijanska država vedla kot velika zmagovalka prve svetovne vojne. Težnjo je imela po slovenskem in hrvaškem etničnem ozemlju razpadle Avstro-Ogrske. Prva fašistična organizacija je bila v Italiji ustanovljena 23. marca 1919 v Milanu, v Trstu pa 3. aprila 1919. Jedro so sestavljali nacionalisti, ki so začeli terorizirati prebivalstvo. Že pred požigom Narodnega doma, so 4. avgusta 1919 napadli Delavski dom, na katerega so streljali in razdejali opremo in naprave ter zelo poškodovali knjižnico. Napadene so bile tudi druge jugoslovanske ustanove. Višek napada na

slovenske in jugoslovanske ustanove pa je bil požig Narodnega doma v Trstu.

S požigom je bilo delovanje tržaških Slovencev ohromljeno. V plamenih se je končalo zlato obdobje rasti in razcveta tržaških Slovencev. Pozneje so v Italiji fašisti prevzeli oblast in začelo se je dolgo obdobje fašističnega raznarodovanja, zatiranja Slovencev in prepovedi slovenskega jezika.

Z vrnitvijo Narodnega doma bo vsaj del krivic popravljen. Požig Narodnega doma ter okrutna dejanja fašistov nad slovenskim življenjem med vojnami in med drugo svetovno vojno morajo ostati v slovenskem spominu in zavesti. Zato je treba podpirati slovensko narodnostno manjšino v Italiji in tudi v Avstriji.

Vladimir Pegan

Viri:

- *Povzeto po knjigi Milice Kacin Wohinz: Primorski Slovenci pod italijansko zasedbo 1918-1921, ki je izšla v italijanskem jeziku pod naslovom Alle origini del fascismo di confine (Gorica 2010),*
- <https://www.delo.si/novice/slovenija/o-pozigu-narodnega-doma-v-trstu.html>
- <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-8H4YAGTK/b841ba27-c736-4ee1-a2ec-50fce-605fc07/PDF>

PESEM

Na nebu so zvezde sijale,
ko jaz pod oknom sem stal,
o ljubica vstani gor, vstani,
nocoj je najina noč.
Ko luna zaspana bo vstala,
objela se bova midva
in jutranja zarja bo prišla,
odpihnila oblake z neba
in sonce rumeno
bo roso vzelo.

Ignac Plahuta

ŽIVEL 1. MAJ!

Letos je praznovanje praznika dela je zaradi epidemije potekalo popolnoma drugače. Zaradi ukrepov preprečevanja in širjenja novega koronavirusa je potekalo brez tradicionalnih shodov in množičnih prireditev, nepogrešljiva budnica je tokrat zadonela nekoliko drugače.

Številni so se odzvali povabilu Javnega sklada RS za kulturne dejavnosti (JSKD), RTV Slovenija in Zveze slovenskih godb, ki so povabili slovenske godbenike, da so tudi v letošnjem letu za prvi maj skupaj prebudili Slovenijo. Pihalnim orkestrom po državi so na pomoč priskočili tudi gasilci, ki so s svojimi vozili širili njihove koračnice po mestih in vaseh. Iz različnih javnih objav je bilo razbrati, da je prvomajsko jutro marsikje obogatila budnica. Zaznati je bilo tudi, da so nekateri budnici prisluhnili prvič. Orkestri, drugi glasbeniki in prebivalci, ki so poprijele za preprosta domača glasbila, so s tem pokazali, da smo lahko aktivni tudi v karanteni in navkljub njej.

Pomen praznika dela

Praznik dela je mednarodni praznik delavstva, ki se ga 1. maja vsako leto praznuje po celem svetu. Ta dan zaznamuje krvave demonstracije, ki so se dogajale v dneh okoli prvega maja, leta 1886 v Chicagu. Delavci so takrat postavili zahtevo po osemurnem delovniku in političnih pravicah, vendar jih je pri tem ovirala policija. Demonstracije v spomin na te dogodke so prerasle v proslave, ki so postale oblika delavskega boja.

Boj za delavske pravice se je začel že s francosko revolucijo leta 1789, najbolj pa z industrijsko revolucijo konec 18. stoletja in bojem proletariata proti izkoriščanju. Leta 1864 se ustanovi Mednarodno delavsko združenje, poznano pod imenom Prva internacionala, ki si je prizadevalo za izboljšanje položaja delavskega razreda. V nemirni Franciji vstajniki leta 1871 razglasijo Pariško komuno in izvolijo 81-članski svet, v katerega je bilo izvoljenih tudi 35 delavcev. Komuna postane med drugim glasnik delavskih pravic. Leta 1884 se v ZDA na široki platformi sprejme odločitev, da si delavstvo prizadeva za osemurni delavnik, kar kasneje postane vodilni del demonstracij v Chicagu. Leta 1889 je ustanovitveni kongres Druge internacionale

Budnica za 1. maj

Bežigradska godba na pihala je tudi ob letošnjem 1. maju igrala praznično prvomajsko budnico skoraj po vseh krajevnih skupnostih naše občine. Igrali so koračnice pred KS Stadion, v Glavarjevi ulici, na Brinju pred šolo F. Bevka, na Bratovševi ploščadi, v BS-3, v Savskem naselju, v Dolu, Beričevem, na Črnučah, pred domom starejših občanov in pred Plavo laguno. D. R.

Zbor občanov, 1979, št. 7. str. 4

V počastitev prvomajskega praznika je izvedel odbor sindikalne podružnice Okrajnega magazina v Ptujju proslavo v sindikalni sobi v upravi, ki se je je udeležila večina članov in članic iz poslovalnic na podeželju in vsi člani poslovalnic in uprave v Ptujju.

Program proslave je obsegal več kulturno-prosvetnih točk. Oktel sindikalnega pevskega zbora Jože Lacko je zapel 2 borbeni in 1 narodno pesem. 6 mladink i. obrata je nastopilo s prostimi vajami ob spremljanju godbe. Mladinka Vidovič Ellica je recitirala Župančičevo pesem »Prvomajska«. Na proslavi so bile razdeljene nagrade 83 delavcem in nameščencem. Najvišja nagrada je znašala 3000 dinarjev, najnižja pa 500 dinarjev. Ob isti priliki je bil odprt »Rdeči kotiček«, ki ima že sedaj lepo zbirko knjig.

Vir: Naše delo (Ptuj), 5.5.1949, letnik 2, številka 9, str. 2

PROSLAVA 1. MAJA V PRESKI

V sredo 26. IV. 67 je Osnovna šola heroja Franca Bukovca v Preski priredila v dvorani kina „Svobode“ proslavo v počastitev 1. maja. Na slovesnosti so sodelovali recitatorji, pevski zbor ter učitelji.

Proslava je v polni meri uspela.

Javna tribuna Ljubljana-Šiška, 1967, št. 63, str. 14

sprejel resolucijo o osemurnem delavniku, ki pa je ostala neizpolnjena želja vse do časa po prvi svetovni vojni. Prvi maj so razglasili za dan dela in mednarodne delavske solidarnosti, prvič pa se je praznoval 1. maja 1890, tudi v slovenskih krajih.

Praznik delavcev je postal eden najpomembnejših praznikov po drugi svetovni vojni, kot državni praznik in dela prost dan je bil uzakonjen leta 1948, mnogo večjo težo kot danes pa je v Sloveniji imel v socialističnih časih. Takrat se je dan začel navsezgodaj zjutraj, z budnicami delavske godbe, ki so jo imela vsa industrijska središča ali večji obrati. Čez dan so se vrstili številni sprevedi in kulturne prireditve, ki so se navadno zaključili zvečer s kresom in veselico. Ljudje so nosili rdeče nageljne, oblečeni pa so bili v najboljša oblačila. Pomembno mesto pri praznovanju so imele rdeče zastave in mlaji.

Danes praznik predstavlja največje praznovanje socialnih in gospodarskih dosežkov mednarodnega delavskega gibanja in opozarja predvsem na kratenje teh težko pridobljenih pravic.

Prvi maj in njegovi običaji skozi zgodovino

Praznovanje 1. maja je tesno povezano z običaji. Z etnološkega vidika so prazniki povezani bodisi z življenjem samim ali s spreminjanjem letnih časov. 1. maj je kot praznik podedoval najrazličnejša praznovanja v spomladanskem delu leta vse do junijskega kresovanja.

Starodavno kresovanje na Slovenskem izvira še iz predrimske venetske dobe in je povezano z mističnim čaščenjem sonca, po drugi svetovni vojni pa je dobilo popolnoma novo vsebino. S kurjenjem kresov, postavljanjem mlajev in nošnjo nageljnov je običaj nadomestil praznik sv. Krstnika (24. junij) oziroma kresno noč in postal sestavni del delavskega praznika.

Nagelj kot rdeč, svet simbol ljubezni, miru in upanja v boljše življenje po naključju predstavlja tudi slovenstvo. Mlaj je simbol mladosti in novega življenja, zato so ga postavljali v dar prebujajoči se pomladi. Če je mlaj na slovenskem sprva simboliziral kult plodnosti in varstvo pred zlemi silami, v času poznega srednjega veka pa družbene sloje ter krščanski simbol svetega Jurija, pa kljub raznolikim koreninam mlaj danes simbolizira predvsem kulturno in narodno zavest.

Praznovanje prvega maja kot delavskega praznika sicer sega v leto 1890, ko so ga prvič praznovali v takratnih slovenskih deželah. Skupščina FLRJ je že leta 1945 razglasila prvi maj za državni praznik, čez nekaj let pa je ta praznik postal dvodnevni. Prvomajska praznovanja so postala v vseh socialističnih državah dela prost dan in zakonit praznik.

Prvomajski spreved v Ljubljani leta 1961,
Vir: https://sl.wikipedia.org/wiki/Praznik_dela

S kurjenjem kresov na predvečer praznika so delavci opozarjali na svoje pravice. Lahko bi rekli, da so kresovi vizualna opozorila, ki naj spominjajo na delavske pravice. Prvomajski kresovi so tako služili kot komunikacijsko orodje, podobno kot so v času turških vpadov imeli izrazito varnostno-signalni značaj.

Ne smemo pozabiti tudi na kulturni program in delavsko kulturo, katere najznačilnejši predstavnik je godba na pihala, ter na zabavo, ki je ključna, da ljudje pridejo skupaj, da tvorijo to skupnost. Brez kulturnega ustvarjanja si ne moremo predstavljati družbenega napredka in družbe, v kateri bi solidarno delovali.

Ironija je, da smo se še pred enim letom praznika dela med drugim veselili tudi zaradi tega, ker na ta dan ni bilo treba delati. Danes, v času pandemije, pa ima ta praznik drugačen pomen. Praznik v zadnjih letih vse bolj pridobiva na svojem smislu in pomenu. Na žalost imamo v današnjem času več in ne manj izkoriščanja delavcev. Še vedno se moramo boriti za osemurni delovnik kot pred 130 leti. Druženje ob tem dnevu je pomembno in zavedanje, da delavske pravice niso podarjene in nobene (žal) niso večne. V teh letih je bilo doseženo veliko, a smo s stanjem težko zadovoljni, je v letošnjem nagovoru v predsedniški palači poudarila predsednica Zveze svobodnih sindikatov Slovenije (ZSSS) Lidija Jerkič. »130 let predstavlja osnovo za vse, kar nas v prihodnje še čaka,« je prepričana. Letošnji prazniki so vsekakor priložnost, da se bolj kot k druženju, ki je v trenutni situaciji omejeno, obrnemo k razumevanju 1. maja in vračanju k njegovim koreninam, kar je med drugim poudarila tudi Jerkičeva.

DAN UPORA PROTI OKUPATORJU - OBLETNICA NASTANKA OSVOBODILNE FRONTE

Dan upora proti okupatorju, ki ga praznujemo 27. aprila, smo preživeli v senci ukrepov za zajezitev epidemije, kar pomeni, da smo se zadrževali pretežno doma.

VZZB za vrednote NOB Slovenije so v počastitev državnega praznika, na njegov predvečer, pripravili video slovesnost. Predsednik združenja Marijan Križman je v nagovoru iz Marezig med drugim ocenil, da je negiranje Osvobodilne fronte in partizanskega boja tiščanje glave v pesek in poskus revidiranja polpretekle zgodovine, ki je kristalno jasna. Prinesla je svobodo, samostojnost in samozavest narodu. Njena vizionarska gesla pa so vključevala tudi pravico slovenskega naroda do samoodločbe.

Zato sta OF in partizanski boj po Križmanovih besedah tudi temelja slovenske samostojnosti.

Za dan ustanovitve Osvobodilne fronte velja 27. april 1941, ko je bila na sestanku nekaterih politikov in kulturnikov v Vidmarjevi vili, v Ljubljani, ustanovljena Protiimperialistična fronta, ki so jo pozneje preimenovali v OF in pozvali k oboroženemu odporu.

Zavzemala se je osvoboditev, neodvisnost in združitev slovenskega naroda, za slogo in enotnost ju-

goslovanskega in balkanskih narodov, za bratsko skupnost svobodnih in enakopravnih narodov, za pravico slehernega naroda do samoodločbe. Bila je proti imperialistični vojni in proti razkosanju in zasužnjevanju Slovencev. Poleg Komunistične partije so na ustanovnem sestanku sodelovali tudi predstavniki levega krila Telovadnega društva Sokol, krščanski socialisti ter skupina kulturnih delavcev.

Narodnoosvobodilni boj velja za enega najpogumnejših dejanj v zgodovini slovenskega naroda. Po politični sestavi pestra, a v skupnem sovražniku enotna Osvobodilna fronta se je postopoma organizacijsko in vojaško krepila ter s partizanskimi četami prerasla v osrednje narodno gibanje v boju proti okupatorju. V njej so sodelovali in trpeli preprosti ljudje. Verjeli so v svobodo, za katero so bili pripravljeni žrtvovati svoja življenja.

Andreja Markovič

SPOMINI

Po gozdu temnem so hodili,
bolečino boja v sebi so nosili.
Žrtvovali svoja so življenja,
a mnogi se niso več vrnili.

Tujec premnogim življenje je vzel,
saj vetrič je hladen slovo jim zapel.
In tuja jim zemlja počitek je dala,
grenkoba v sreči za vedno ostala.

Spomin na njih ostane naj,
kjer ljubili so dom in domovino,
se mnogi niso več domov vrnili,
v gozdu življenje so pustili.

Naj petje ptic jim vedno žvrgoli,
naj droben dež jim grob hladi,
ko listje jesensko zašelesti,
naj nočni mir jim počitka ne sklali.

Ivanka Peršič

MARJAN GOSAR

V 94. letu nas je zapustil partizan, borec NOB, vojni invalid in prijatelj Marjan Justin Gosar.

Mladost je preživel na Rafutu pri Gorici, na majhni kmetiji, pri 17 letih pa so ga Nemci mobilizirali kar na polju in je bil prisiljen služiti v nemških pomožnih enotah pri varovanju pomembnih objektov na tržiški železniški progi. Od tam so štirje Slovenci, preko Doberdoba, ušli z orožjem in vzpostavili zvezo s partizanskim gibanjem.

Vključil se je v Kosovelovo brigado in z njo prehodil vso Primorsko in del Gorenjske. Doživel je hajke, lakoto in mraz, bitko pri Štanjelu in ofenzivo na Trnovem, kjer je bil hudo ranjen v obe nogi. Zdravil se je v slovenski vojaški partizanski bolnišnici Pavla v Trnovskem gozdu in nato v Franji pri Novakih blizu Cerkena. Bil je ranjenec z najdaljšim stažem v bolnišnici Franja. Sam je večkrat rad povedal, da so, ko so se vračali proti domu in so iz kamiona s Prevala zagledali domače kraje, ranjenci zajokali. Toliko čustev se jim je takrat zlilo na dan. Gosar se je nato nekaj mesecev zdravil še v bolnišnici pri Sv. Justu v Gorici.

Po končanem zdravljenju se je konec leta 1945 šolal na šoli za vojne invalide pri poveljstvu 4. armade, tiste, ki je osvobodila Trst, Gorico in Tržič. Končal je nižjo gimnazijo in ekonomsko šolo. Usposobil se je za matičarja in služboval v Apačah, doma v Šempetru in v Piranu. Vodil je oddelek za gospodarstvo v Šempetru pri Gorici in stanovanjski sklad v Novi Gorici. Deloval je v Združenju vojnih invalidov v Postojni in Kopru. Vemo, da je bilo takrat na Primorskem in Notranjskem 4.800 vojnih invalidov. Upokojil se je leta 1974 in nadaljeval svoje delo na področju urejanja pravic vojnih invalidov – posebej, ko je bilo treba zagovarjati in zahtevati njihove pravice tudi na sodiščih.

Po prometni nesreči se mu je zdravstveno stanje poslabšalo, vendar je še naprej deloval v dobro vojnih invalidov. Bil je med ustanovitelji Društva vojnih invalidov Severne Primorske in je utrjeval delo društva v dobrobit vojnih invalidov. Še posebej se je zavzemal, in bil med glavnimi pobudniki, za postavitve spomenikov zaslužnim partizanskim zdravnikom:

dr. Antoniju Ciccarelliju, dr. Aleksandru Gala - Petru in dr. Franciju Dergancu, ki danes stojijo v parku bolnišnice dr. Franca Derganca, v Šempetru pri Gorici. Ob odkritjih obeležij je bil zelo zadovoljen, saj je videl, da vojni invalidi in drugi člani društva niso pozabili na prizadevanja zdravnikov in drugega osebja, ki so reševali življenja in zdravje partizanov in ranjencev v za človeka nemogočih pogojih. Vedno je rad poudaril, da smo imeli v tistih časih v Sloveniji odlično in strokovno organizirano sanitetno službo. Veselil se je vsakoletnih srečanj zdravstvenega osebja in ranjencev na Hudem polju, kjer je v času NOB delovala SVPB Pavla in tovariških srečanj v Mrzli Rupi, kjer so domačini sprejemali in oskrbovali ranjence. Tudi zato smo jim tam postavili spomenik, ki naj mimoidočim govori o humanosti domačinov v težkih partizanskih časih.

Marjan je s svojimi prispevki, ki so bili nekaj posebnega, sodeloval tudi v glasilu Društva vojnih invalidov Severne Primorske. Za dolgoletno in uspešno delo je prejel najvišja priznanja Društva vojnih invalidov Severne Primorske in plaketo Zveze društev vojnih invalidov Slovenije.

Kako širok človek je bil Marjan, nam pove dejstvo, da je v sebi premagal vse zamere in se spravil s tistimi, ki so bili v vojni na nasprotni strani. Motilo ga je, da ne moremo storiti pravega dejanja v samostojni Sloveniji in močno ga je obremenjevala vnovična razklanost Slovencev.

Z žalostjo in bolečino je dojemal omalovaževanje in manjšanje pomena odpora Slovencev v času druge

svetovne vojne. Rad je izpostavil, da tisoče žrtev za svobodo ne moremo enostavno izbrisati in moramo upoštevati, da so ti ljudje dali svoja življenja za to, da današnji rodovi lahko živijo v mirnih časih. Temelje Slovenije so postavili tudi borci NOB-ja v času štiriletnih vojn. Ni se vse začelo leta 1991.

Marjan je povedal na glas, kar mu je ležalo na duši, in je odkrito kritiziral zdajšnji razvoj skrajnega nehumanega kapitalizma in vnovičen vzpon poražencev v drugi svetovni. Trdil je, da spreminjanje zgodovine ni moralno načelo Evrope.

Malo je takih borcev za humani svet, kot je bil naš

Marjan. Bil je pameten, razgledan, zgodovino prve in druge svetovne vojne je poznal do potankosti. Njegova modrost ga je spremljala do zadnjega trenutka pred smrtjo, ko je še jasno dejal: »*Ta bitka je izgubljena*«. Res je, Marjan, vendar je vojna dobljena. Bogate misli, izrečene besede, pozornost in skrb za sočloveka, vse si prenesel na svoje najbližnje, za kar so ti iskreno hvaležni in bodo tvojo pot nadaljevali. Dragi prijatelj Marjan, počivaj v miru in naj ti bo lahka ta slovenska zemlja, ki si jo tako ljubil in dal svoje zdravje zanjo.

Franc Anderlič

naše vezi naše zgodbe

POLDE OBLAK - IZJEMEN SLIKAR, ČLOVEK MOČNE VOLJE IN VELIK DOMOLJUB

V 89. letu se je poslovil naš član Društva CIVS Ljubljana, civilni invalid vojne, akademski slikar Polde Oblak.

Oblaka je zaznamovala druga svetovna vojna, saj je pri 14 letih, kot otrok, izgubil desno roko in polovico kolena. Invalidnost je spremenila njegov tok življenja in ga pripeljala do slikarstva. Ustvarjal je več kot pol stoletja. Študiral je v Ljubljani, na Akademiji za likovno umetnost in nato v Münchnu, na Akademiji likovnih umetnosti. Za svoje delo je prejel več

nagrad, med drugim zlato medaljo za avantgardno slikarstvo - Grand prix Mediterranee Accademia d'Europa, Neapelj, Italija (1983). V začetnih delih je skozi portrete vojne groze opominjal na čas prve polovice 20. stoletja, v katera je vnesel bolečino in trpljenje.

Polde Oblak je bil izjemen slikar, človek močne volje in velik domoljub. Slovenski prostor je polepšal z izjemnimi deli pokrajin, ženske je upodabljal kot močne in trdne figure, evropski prostor pa je moderniziral z likovno tehniko fragmentizma. Oblak je lahko navdih za mlajše generacije, da se z močno voljo, kljub omejitvam lahko povzdigneš med najboljše svojega časa.

Petra Kapš

PREDAVANJA ZDCIV SLOVENIJE O SPANJU, BUDNOSTI IN GLAVOBOLIH

Od druge polovice meseca marca do konca meseca maja so nam življenje krojili ukrepi za preprečevanje širjenja novega koronavirusa in bolezni COVID-19, ki jo virus povzroča, zato so vsi predvideni dogodki Zveze društev civilnih invalidov vojn Slovenije morali počakati na dni, ko se bodo strogi ukrepi začeli rahljati.

Mesec junij je na srečo že prinesel določene omilitve ukrepov in del programov je lahko že zaživel.

Na Društvu CIV Celje so takoj »šli v akcijo« in pripravili vse potrebno, da je bilo že 3. junija 2020, izvedeno predavanje Zveze DCIV Slovenije (program Usposabljanje za aktivno življenje). DCIV Gorenjske je imel enako predavanje 16. junija 2020.

Tema predavanja je bilo »Spanje in budnost.«. Predavatelj dr. Ladislav Golouh nam je povedal, da je spanje pravzaprav odsotnost budnosti. Spočiješ se, ko telo miruje, in spanje pride, če ga telo potrebuje, če ne, ga ni (spanja namreč). Običajno res spimo 7 do 8 ur, vendar pa to ni pravilo.

Marsikdo od nas velikokrat reče: »Celo noč nisem spal/spala.«. Nekateri trdijo, da ne spijo že tedne, mesece. Pa vendar to nikakor ne drži. V ambulantah, kjer obravnavajo motnje spanja, take trditve popolnoma ovržejo in nespečnejšem dokažejo, da so v noči, za katero so prepričani, da niso spali, v njihovi ambulanti spali vsaj nekaj ur. Človek načelom

potrebuje 7 do 8 ur spanja na dan. Če spimo čez dan »po obrokih« (zaspimo popoldan, zaspimo zvečer ob televiziji ...), to pomeni, da ne moremo prespati tudi cele noči. Spanje se ne kopiči, lahko pa bediš na zalogo in nadoknadiš spanje, ko lahko.

Tudi ko spimo, ne spimo ves čas enakomerno. Uspavanje traja od 15 do 30 minut, toliko časa namreč potrebujemo, da zaspimo, ko ležemo v posteljo.

Če zaspimo prej, so bile zgodnje faze uspavanja že izvedene v stoječem ali sedečem položaju ... Po dveh urah se globina faze spanja dvigne v plitvino, tedaj nas zbudi že miška, ki teče skozi sobo. Če je tišina in smo mirni, spimo naprej. Če dremamo čez dan, se zbudimo in delamo naprej tisto, česar prej nismo zmogli. Sicer vsaka naslednja faza spanja traja uro in pol - prebudimo se v plitvo spanje in sanjamo - žive sanje, po katerih zaspimo nazaj. Pri vsem tem moramo upoštevati, da smo si ljudje različni, in da podatki temeljijo na povprečju. Tudi sanje so velik del našega spanja. Čeprav se največkrat sanj ne spomnimo, sanjamo vsakič, ko spimo, in to večkrat. V povprečju sanje trajajo 5 do 15 minut in sledijo fazam spanja.

V zaključku predavanja je dr. Golouh povedal misel, za katero se mi zdi, da jo je vredno poznati in seveda znati upoštevati: »Za druge skrbeti je lepo, a le ko te prosijo, ali se strinjajo s tvojo pomočjo in predvsem ko si prej poskrbel/poskrbela za lastne potrebe.«

Za člane DCIV Ljubljana pa je bilo, 11. junija 2020, izvedeno predavanje na temo »Glavobol, motnje spanje in možganska kap.« Tudi to predavanje je

izvedel dr. Lado Golouh. Glavobol začutimo, ko je v telesu nekaj narobe. Spada me splošne simptome kot so slabo počutje, utrujenost, bolečine v mišicah in sklepih pri virozah, slabost ali vznemirjenost, vzkipljivost ...

Poznamo:

- akutni glavobol (npr. pri povišani temperaturi, vnetju, okužbi,...) ki je dnevna nadloga,
- kronični glavobol, ki je trajna nadloga in se pojavlja več kot 15 dni na mesec oz. najmanj 3 mesece (npr. kronična migrena, tenzijski glavobol, dnevni vsakodnevni glavoboli, stranski učinki določenih zdravil ...).

Nevarni glavobol ima dve lastnosti, in sicer se pojavlja vedno pogosteje in je vedno bolj intenziven. Vmes ni nobenega trenutka, ko bi izginil do ničle (če gledamo lestvico stopnje bolečine od 0 do 10). V teh primerih je nujen posvet pri zdravniku, ki nas bo po

potrebi napotil na nadaljnje preiskave. Udeleženci predavanja so bili podrobneje seznanjeni z vrstami glavobolov in potrebnimi aktivnostmi za njihovo omilitev, preprečitev in potrebo po nadaljnji diagnostiki.

Andreja Rožič

Foto: Andreja Rožič

34. ZBOR ČLANOV DRUŠTVA CIVS LJUBLJANA

11. junija 2020 smo v Društvu civilnih invalidov vojn Slovenije Ljubljana organizirali 34. Zbor članov – volilni zbor.

Iz že vsem znanih razlogov smo morali v mesecu marcu sejo zbora članov odpovedati. Izvedli smo korenspondenčno sejo zbora, in sicer 19. marca, na kateri smo sprejeli poročila in načrt dela za leto 2020. Sprejeli smo tudi sklep, da se volitve v organe društva prestavijo na čas, ko bodo razmere v državi to omogočale. Tako smo se 11. junija zbrali v Jarmarskem domu na Gorjuši pri Domžalah. Zbralo se je 70 udeležencev, med njimi civilni invalidi vojn, njihovi spremljevalci, pridruženi člani, gostje in tolmačka znakovnega jezika. Po predavanju, ki ga je organizirala Zveza društev civilnih invalidov vojn Slovenije, smo se lotili dela in soglasno izvolili organe društva. V novem mandatu 2020 - 2024 bosta društvo še naprej vodila predsednica društva in zakonita zastopnica Angela A. Zadnikar in podpredsednik Marko Brežan. Člani upravnega odbora so poleg predsednice in podpredsednika: Ivan Gindiciosi, Janez Gorše, Janez Jereb, Marija Turkalj in Miklavž Zajc. V nadzornem odboru so Matija Ogrinc (pred-

sednik), Janez Barbo in Andrej Zelenec (člana), v častnem razsodišču pa bodo delovali Tina Hribar, Anton Pušnik in Marija Boh.

Čestitke vsem izvoljenim in veliko uspeha pri delu v novem mandatu.

Petra Kapš

V MDCIV CELJE PO SPROSTITVI UKREPOV ZARADI EPIDEMIJE SPET AKTIVNI

Predsednik našega društva, ki je hkrati predsednik komisije za šport in šah pri zvezi, je društva pozval, da začnejo z izvedbo športnih srečanj, ki so bila po programu zveze predvidena za letošnje leto, in se zaradi izrednih razmer, zaradi epidemije novega koronavirusa niso mogla izvesti.

Zato smo v društvu začeli s treningi in že 28. maja organizirali meddruštveno srečanje za trening v vrtnem kegljanju v Kostivnici, kamor smo povabili člane MDCIV Maribor.

Glede na to, da zaradi izrednih razmer nismo mogli izpeljati občnega zbora, smo to storili 3. junija in hkrati izvedli tudi predavanje »Motnje spanja in budnosti«, ki ga je organizirala zveza. Predaval nam je dr. Ladislav Golouh. Občnega zbora so se udeležili tudi sekretarka zveze in predstavniki MDCIV Maribor in DCIV Ljubljana, prišlo pa je tudi 36 članov društva s spremljevalci, ki so se udeležili tudi predavanja.

V društvu smo znova lahko začeli tudi z rednimi treningi v kegljanju na avtomatskem kegljišču. 11. junija 2020 smo se na povabilo DCIV Ljubljana udeležili njihovega volilnega zbora članov, 12. junija 2020 smo se udeležili športnega srečanja v balinanju dvojok, ki ga je po programu zveze organiziral DCIV Primorske, 17. junija 2020 pa so se predsednik in trije delegati udeležili slavnostne skupščine zveze. Vse druge aktivnosti v društvu bomo morali prilagajati razmeram v državi.

Sara Voršič, Franc Ožir

KAKO SMO SE V DRUŠTVU VOJNIH INVALIDOV SLOVENSKE ISTRE SOOČILI Z EPIDEMIJO

Nihče nikoli niti pomislil ni na to, da se svet lahko kar ustavi. Nemogoče. Pa vendar. Ravno, ko smo bili v polnem zaletu, polni elana, kako bomo izvedli načrtane smernice programov v tem letu, nas je razglašena pandemija postavila ob zid.

Nobenega druženja več, nobenega športa, meritev ... in še bi lahko naštevala. Kar naenkrat smo vsi ostali doma, v krogu svojih družin, v karanteni, s prepovedjo prehajanja iz občine v občino. Z našimi člani smo bili v telefonskem stiku in ves čas dosegljivi po telefonu, če bi kdo kaj potreboval. Na srečo imajo naši vojni invalidi otroke, ki so dostojno poskrbeli za svoje starše, jih oskrbeli s hrano ali z zdravili, če so jih potrebovali in jim bili v tem času v veliko pomoč.

Na srečo smo dočakali tudi konec epidemije in takoj pričeli z izvajanjem programov.

Najprej smo imeli sejo izvršnega odbora. Seveda smo si vsi nadeli maske in se razkužili, imeli pa smo

tudi že prve meritve krvnega pritiska in sladkorja v krvi. Vsi udeleženci so si nadeli maske, vstopali so posamično, pred pisarno, ko so čakali v vrsti, pa so držali predpisano razdaljo. Žal so se nekateri vojni invalidi, naši dolgoletni člani, v tem času tudi poslovili, preminuli so, vendar ne zaradi covida-19.

Upamo, da se kaj podobnega ne bo nikoli več ponovilo, zato vam vsem želim: Ostanite zdravi!

Janja Žagar

RIBIŠKO TEKMOVANJE V SPOMIN NA ROBERTA HVALCA

Društvo vojnih invalidov Maribor je 14. junija 2020 organiziralo memorialno tekmovanje v ribolovu. S spominskim dogodkom na ribniku Ribiškega društva Jelenče v Pesnici pri Mariboru, zaznamujemo dogodek, v katerem je Robert Hvalc, rezervni miličnik, med opravljanjem službene dolžnosti padel v osamosvojitveni vojni za Slovenijo 1991.

Pokroviteljstvo nad tekmovanjem je prevzel župan Občine Pesnica Gregor Žmak. Tekmovanja so se udeležili predstavniki veteranskih in domoljubnih organizacij Maribora ter sestra padlega Roberta Hvalca, Suzana Furek. Udeleženci so prejeli spominske priponke, tekmovalci priznanja, gostje in tekmovalci pa še knjigo.

Zmagala je ekipa Zveze veteranov vojne za Slovenijo Pesnica I., drugi so bili predstavniki Policijskega veteranskega društva Maribor I. in tretji PVD Sever Maribor II. Med posamezniki je bil najboljši Jože Ačko, PVD Maribor z ulovljenimi 34,20 kilogrami, drugi je bil Marjan Frajzman, ZVVS Pesnica I. s 30,44 kilogrami ulova in tretji Janko Kupčič, ZVVS Pesnica II. s 26,22 kilogrami ulova.

Predsednik Policijskega veteranskega društva Sever Maribor Darko Šorli je v govoru orisal dogodek izpred 29 let ter se zahvalil veteranskim in domoljubnim organizacijam, ki s tem tekmovanjem ohranjajo spomin na Roberta Hvalca.

»28. junija, pred devetindvajsetimi leti, so se okoli tretje ure ponoči v Mariboru zaslišali streli iz dolgocevnega

orožja. Nobeno streljanje v tistem času ni obetalo nič dobrega in kot se je pokazalo kasneje, tudi to ni. Miličnik Zdenko Lilek in rezervni miličnik Robert Hvalc sta se te noči peljala po Ljubljanski cesti proti postavljeni barikadi. Ko sta se že oddaljevala v smeri Žitne ulice, so z ničemer izzvani vojaki, v vojašnici Vojvode Mišiča, iz oklepnega transporterja pričeli streljati na vozilo milice. Da ni šlo za oborožen spopad dveh strani, ampak za nerazumno in zločinsko dejanje pripadnikov jugoslovanske armade, pričajo tudi poškodbe v zadnjem delu vozila. Tisto noč je sicer veljalo premirje, ki pa ga vojaki jugoslovanske armade niso upoštevali. Streljali in prešetal so vozilo milice ter pri tem hudo ranili Zdenka Lileka, Robert Hvalc, star komaj 22 let, pa je med prevozom v bolnišnico poškodbam podlegel. Zelo žalostno je to, da je Robert nedolgo nazaj zaprisegel in služil tej isti armadi, katere vojaki so postali njegovi krvniki, Jugoslovanski narodni armadi, katere generali so mislili, da morajo usodo Jugoslavije vzeti v svoje roke in s silo preprečiti odločitev Slovencev za samostojno državo. Vso svojo brutalnost, jezo in ne nazadnje svojo nemoč je jugoslovanska armada kasneje pokazala na območju nekdanje Jugoslavije. Robert je v tej vojni izgubil največ, svoje življenje. Zaradi tega moramo narediti vse, da njegovo ime ne bo šlo v pozabo. Eden takšnih dogodkov se dogaja tukaj, zato se, v imenu policijskega veteranskega društva Sever Maribor, zahvaljujem predsedniku Društva vojnih invalidov Maribor, Vasji Cimermanu, da v društvu ohranjajo spomin na Roberta Hvalca,« je povedal Šorli.

Vladimir Pegan

19. ŠPORTNE IGRE ZVEZE DRUŠTEV VOJNIH INVALIDOV SLOVENIJE

V aprilu načrtovane športne igre ZDVIS je zveza zaradi epidemije novega koronavirusa izvedla v soboto 20. junija 2020.

Že četrto leto zapored je bilo izvajalec Društvo vojnih invalidov Zasavje. Tudi tokrat so športne igre potekale v vseh načrtovanih športnih panogah. Tekmovanja v pikadu, šahu, kegljanju in balinanju so potekala v Trbovljah, v streljanju pa v Hrastniku. Poskrbljeno je bilo za prevoz tekmovalcev. Dolgoletni zmagovalec, Društvo vojnih invalidov Maribor, je tokrat predal prehodni pokal gostiteljskemu Društvu

vojnih invalidov Zasavje. Drugo mesto v skupni uvrstitvi je zasedlo Društvo vojnih invalidov Dolenjske, Posavja in Bele krajine, tretje mesto pa je tudi letos pripadlo Društvu vojnih invalidov Celje. Tekmovanja so potekala v skladu s priporočili NIJZ-ja za preprečevanje okužb z novim koronavirusom. Vse aktivnosti na največjem športno rekreativnem dogodku vojnih invalidov so potekale tekoče po urniku in v prijetnem vzdušju.

Vsem udeležencem iskreno čestitamo!

Andreja Markovič

Rezultati:

VOJNI INVALIDI:

Skupna uvrstitev:

Zasavje
Dolenjska
Celje

Streljanje - posamezno:

Žarko Milič (Zasavje)
Bojan Pušnik (Celje)
Edi Bruderman (Ljubljana)

Streljanje - ekipno:

Koroška
Dolenjska
Zasavje

Pikado - posamezno:

Mitja Krabonja (Ptuj)
Viktor Lebreht (Zasavje)
Bogdan Razboršek (Maribor)

Pikado - ekipno:

Ptuj
Dolenjska
Celje

Kegljanje - posamezno:

Matej Koren (Zasavje)
Štefan Može (Dolenjska)
Bojan Proje (Koroška)

Kegljanje - ekipno:

Dolenjska
Celje
Zasavje

Balinanje - ekipno:

Zasavje
Slovenska Istra
Notranjska

Šah - ekipno:

Zasavje
Slovenska Istra
Koroška

PRVO ŠPORTNO SREČANJE ZDCIVS V LETU 2020 PO EPIDEMIJI

Zaradi izrednih razmer v državi je lahko Zveza društev civilnih invalidov vojn Slovenije šele 12. junija 2020 organizirala prvo od šestih športnih srečanj po koledarju športnih iger.

Ker se ni vedelo, kako in kdaj se bodo začeli ukrepi sproščati, se je zveza z društvom dogovorila, da se glede na stanje letos ne bomo prilagajali koledarju športnih iger Zveze ŠIS – SPK. Tako se je kot prvo od šestih društev opogumilo DCIV Primorske in izvedlo balinanje dvojčk. Športno srečanje so izvedli na balinišču v Obrovu v občini Hrpelje – Kozina. Iger so se udeležili člani iz treh društev: DCIV Primorske (šest ekip), DCIVS Ljubljana (štiri ekipe) in MDCIV Celje (ena ekipa). Otvoritveni pozdrav je pripravil predsednik Mirjam Bubnič, nekaj besed in pozdrav pa sem dodal tudi jaz kot predsednik komisije za šport in šah pri ZDCIVS. Srečanje je potekalo sproščeno, pod nadzorom sodnika, a kljub temu v tekmovalnem duhu. Po končanem tekmovalstvu so za nas v bližnji gostilni pripravili zelo dobro kosilo, kar se je prileglo po naporni tekmi, sledila pa je še razglasitev rezultatov.

Prva tri mesta so osvojile ekipe domačega društva in za to prejele medalje in pokale, ostali pa priznanja. Ekipa ena iz DCIV Primorske je tako že tretje leto zapored prejela prehodni pokal. Po podelitvi so odlični godci primorskega društva, s sodelovanjem vseh navzočih, zapeli kar nekaj slovenskih narodnih pesmi in si izmenjali različna mnenja, kar je tudi cilj naših druženj. Na koncu naj se še enkrat zahvalim vsem iz DCIV Primorske, ki so sodelovali pri izvedbi tega srečanja in ga tudi odlično izpeljali, z željo po dobri udeležbi tudi na ostalih igrah po programu zveze in v upanju, da nas ne preseneti nov val epidemije in da ostanemo zdravi.

Franc Ožir

PRVENSTVO ZDVIS V RIBOLOVU

Na sončno soboto, 13. junija 2020, je bilo na ribniku Rogoznica na Ptujju prvenstvo Zveze društev vojnih invalidov Slovenije v ribolovu. Tekmovanja se je udeležilo 31 tekmovalcev.

Vsa pohvala gre izvajalcem tekmovanja DVI Ptuj in še posebej predsedniku društva Borisu Frasu, tajnici

Generalni sekretar ZDVIS Vladimir Pegan, Marjan Čeh, Jožef Kovač, Stanko Markovič, Marjan Mauko in Boris Fras, predsednik DVI Ptuj.

Mariji Uratnik ter seveda vsem organizatorjem. Vse ulovljene ribe so po tehtanju vrnili v ribnik. Zanimivo je, da je v ribnik zaradi poplav nanoslo veliko somičev. Te ribe izhajajo iz Južne Amerike in so pri nas akvarijske ribe. V naših ribnikih nimajo naravnega sovražnika. Zato somičev po tekmovalstvu niso vrnili v ribnik.

Kategorija Vojni invalidi

1. Jožef Kovač, DVI Dolenjske, Posavja in Bele krajine, 4650 g ulova
2. Marjan Čeh, DVI Ptuj, 4470 g ulova
3. Stanko Markovič, DVI Celje, 3660 g ulova

Kategorija Člani društev vojnih invalidov

1. Domen Lebreht, DVI Zasavje, 6720 g ulova
2. Dušan Marčes, DVI Celje, 2470 g ulova
3. Jelka Hren, DVI Maribor, 1940 g ulova

Vladimir Pegan

TRADICIONALNO STRELSKO TEKMOVANJE V TRBOVLJAH

Ob koncu meseca maja, v času občinskega praznika, je Društvo vojnih invalidov Zasavje organiziralo že 7. tekmovanje z zračno puško za vsa društva vojnih invalidov Slovenije.

Povabilu se je odzvalo 5 društev (DVI Celje, DVI Dolenjske, Posavja in Bele Krajine, DVI za Koroško, DVI Severne Primorske, DVI Slovenske Istre Koper in DVI Zasavje). Tekmovalo je 23 strelcev posamično in ekipno, sodnik je bil Žarko Milič. Po tekmovanju smo se družili v pozne popoldanske ure.

Rezultati:

Streljanje-posamično:

Milan Goubar	DVI Celje	179 krogov
Darko Šajhar	DVI za Koroško	176 krogov
Stanislav Gerčar	DVI Celje	170 krogov

Streljanje-ekipno:

DVI Celje	516 krogov
DVI Severne Primorske	482 krogov
DVI Zasavje 1	441 krogov
DVI za Koroško	420 krogov
DVI Dolenjska, Posavje in Bela krajina 1	339 krogov
DVI Slovenska Istra	319 krogov
DVI Zasavje 2	299 krogov
DVI Dolenjska, Posavja in Bela Krajina 2	292 krogov

Urška Holešek

Dogodki Zveze društev vojnih invalidov Slovenije:

Letošnje srečanje vojnih invalidov bo 26. septembra 2020, v Novem mestu.

Na letošnjem srečanju se bomo spomnili tudi pomembnih dogodkov iz naše zgodovine. Zaznamovali bomo 26. obletnico ustanovitve Zveze društev vojnih invalidov Slovenije, 75. obletnico ustanovitve Zveze vojaških vojnih invalidov Slovenije in 75-letnico konca druge svetovne vojne.

Drugi dogodki

- Prvenstvo ZDVIS v balinanju bo 5. septembra 2020, v Mariboru,
- Slovesnost in pohod v spomin na prenos ranjencev iz Gorenjske in Primorske na No-

trajnsko, na Vojskem in Hudem polju bo 29. avgusta 2020,

- Proslava ob državnem prazniku dnevu vrnitve Primorske k matični domovini bo 12. septembra 2020 v Ankaranu,
- Vseslovensko zborovanje za mir pri Pomniku braniteljem slovenske zemlje na Cerju bo 19. septembra 2020, ob 11. uri,
- Pohod za mir v Ljubljani - tradicionalni pohod ob mednarodnem dnevu miru bo 21. septembra 2020.

Vabimo vas, da se nam na dogodkih pridružite.

Informacije dobite v matičnem društvu vojnih invalidov in na ZDVIS: e-pošta: zdvis@siol.net, telefon: 01 300 60 69.

NAGRADNA KRIŽANKA

AVTOR; MATJAŽ HLADNIK	SAMOTA, OSAMLJE- NOST	NAJVEČJI PRITLIKAVI PLANET V OSONČJU	PORCIJA JEDI	NEKDANJI MONGOL- SKI VLADAR	OMAR NABER	IGRAČKA NA VRVICI	GESLO		OBZORJE	SALMAN RUSHDIE	OSNOVA, PODLAGA	ODMEV, JEK	ZMENEK, RANDI, RENDEZ- VOUS	KDOR ŽIVI NA GMAJNI, BAJTAR
STANJE BREZ HRUPA IN ROPOTA, MIR							NEKDANJI FINSKI DIRKAČ F1 (KEKE)							
ITALIJAN- SKI PEVEC, SOPROG ROMINE POWER							PETDESET LET STAR ČLOVEK DRŽAVNA VOJSKA							
NAŠ PESNIK (JOSIP - ALEKSAN- DROV)					IMPROVI- ZIRANA GLASBA TRNAT GRM					DRHTEČ OBČUTEK ZARADI STRAHU ZMIKAVT				
PEVEC PESTNER				TOPLOTA OTOŽNOST								DRAGO JANČAR FILMSKI JUNAK BOND		
PTICA UJEDA Z UKRIV- LJENIM KLJUNOM						PREKMUR- SKA REKA KARTA PRI TAROKU, XXI					JAPONSKA DENARNA ENOTA NEBESA, PARADIŽ			
TONI NIEMINEN			KITARIST DOMICELJ AM.FILM. IGRALKA (BETTE)						POGOSTA ZELENA RASTLINA FILMSKA DVORANA					
POMOČ: DAVIS NAVITJE PIRUETA ROSBERG	ODTRGAN DROBEC, KOS	PRIPET- LJAJ LIK UMET- NOSTNEGA DRSANJA								REKA MED RUSIJO IN KITAJSKO ZAKONČEV OČE				
LESENA STENSKA OBLOGA					SKUPEK NAVITIH ŽIC IT.MODNA HIŠA								NAŠ IGRALEC IN KANT- AVTOR (IZTOK)	
DIVJE LOVNE ŽIVALI							SMUČARKA BUCIK IZBRANA DRUŽBA				BRKATA RIBA IMITATOR ARTAC			
ROJSTNI KRAJ KARLA MARXA						ZDRUŽE- NOST, ENOTNOST OČRT, PRIKAZ						PETER LOVŠIN ZGORNJI DEL STOPALA		
PREBI- VALEC RUSIJE				ŽUŽELKA V BLAGU GORA V POSOČJU					ČRNILO LESK, SIJAJ					
25. IN 6. ČRKA			ZOBNA GNILOBA EDVARD RUSJAN							NESTRO- KOVNJAK VALENTIN AREH				
VRSTA STREŠNE KRITINE							IVERNA PLOŠČA							
TIRNICA ZAVESE							OKAMNELA SMOLA IZ PRAVEKA							

Rešitev križanke pošljite na: **ZDVIS, Uredništvo Naših Vezi, Hacquetova 4, 1000 Ljubljana.**

Med prispelimi pravilnimi rešitvami bomo izžrebali tri nagrajence.

Nagrajenci iz prejšnje številke:

1. **Ivanka Peršič, Črniče**
2. **Rafael Šuligoj, Čepovan**
3. **Bojan Pušnik, Ljubečna**